

DUNDAR ALP
SHARQNING
ENG BUYUK
HUKMDORI

JAHON ADABIYOTI TURKUMIDAN

DUNDAR ALP

**SHARQNING ENG BUYUK
HUKMDORI**

Roman

ZIYO NASHR

Toshkent
2020

UO'K: 821.512.161-31

KBK 84(5Tuk)

A 54

Tahrir hay'ati:

**Naim Karimov, Umarali Normatov, Erkin A'zam,
Xurshid Do'stmuhammad, Suvon Meliyev,
Shuhrat Sirojiddinov, Dilmurod Quronov, Nurboy Jabborov,
Uzoq Jo'raqulov, Ulug'bek Hamdamov,
Abdurahmon Jo'rayev**

Tarjimonlar:

Tohir QAHHOR, Sobir SAYXON

Qo'lingizdagi to'plam buyuk sarkarda Amir Temur haqida. Roman turk yozuvchisi Dundar Alp qalamiga mansub. Ushbu asar 1912-yilda Istanbulda nashr etilgan. Romanda sohibqiron bobomizning insonparvarligi va bag'rikengligi, o'z maqsadiga erishish yo'lida chekkan zahmatlari ko'rsatib berilgan.

Asarni o'qir ekanmiz, jasurlik, sadoqat va saxiylik xislatlariga ega bo'lgan betakror iste'dod sohibining erishgan yutuqlaridan quvonamiz. Shunday ajdodlarimiz borligidan faxrlanish tuyg'usi siz-u bizni hamisha ezgulikka chorlab turishiga ishonamiz.

NASHRIYOTDAN

Biz o'tgan mingyilliklar davomida jahon sivilizatsiyasiga ulkan hissa qo'shgan, uni o'zgartira olgan xalqmiz. Madaniyat, san'at, axloq, falsafa, fan va adabiyot sohasida buyuk ajdodlarimiz qoldirgan ulkan meros hali-hamon dunyoning barcha rivojlangan mamlakatlari tomonidan e'tirof etilib, o'rganib kelinadi. Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Burhoniddin Marg'iloniy, Ahmad Farg'oniy, Muso al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Bahouddin Naqshband, Abullays Samarqandiy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Mahmud Koshg'ariy, Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Boborahim Mashrab singari yuzlab ajdodlarimiz borki, biz ularni hech ikkilanmasdan jahon miqyosidagi mutafakkirlar deyishga haqlimiz. Ammo bugungi avlod ularning buyuk shaxsiyati, tarixi, jahonshumul shon-shuhrati bilangina cheklanib qolmasligi lozim. Ajdodlarning madaniy, ma'rifiy, ilmiy, ijtimoiy, adabiy faoliyati, hayot tarziga doimo hushyor nigoh va ibrat ko'zi bilan qarashimiz maqsadga muvofiq. Tarixiy manbalarni sinchiklab o'rganadigan bo'lsak, mutafakkir ajdodlarimiz jahon madaniyati, ilmiy va badiiy tafakkuri bilan doimiy tarzda hamqadam, hamnafas bo'lib kelganlar. Jahonda ro'y berayotgan birorta madaniy-intellektual o'zgarish, biror badiiy tafakkur namunasi bobolarimiz nazaridan chetda qolmagan. Ajdodlarimiz ularni o'qib, uqishar ekan, o'z milliy madaniyatlarini rivojlantirish, jahon xalqlaridan ortda qolmaslikni maqsad qilganlar. Ko'plab xorijiy tillarni bilganlari, xorij mutafakkirlari yozgan asarlarni tarjima qilganlari bu o'rinda qo'l kelgan. Eng muhimi, xorij madaniyati, badiiy-ilmiy tafakkuri namunalariga nisbatan shaxsiy to'xtamlari, xulosalari va tanqidiy nuqtayi nazarlari bo'lgan.

Bugun biz, mamlakatimiz Prezidenti kitobxonlik madaniyatini takomillashtirishni davlat siyosati darajasiga ko'targan bir paytda, o'tmishda yashab o'tgan buyuk ajdodlarimiz an'anasini izchil davom ettirishimiz, jahon madaniyati, san'ati, adabiyoti namunalari bilan izchil va tizimli tarzda tanishib borishimiz zarur.

Xalqimiz ijtimoiy-madaniy hayotidagi mana shunday ulkan ehtiyojni nazarda tutib „Ziyo nashr“ nashriyoti bir xayrli ishga qo'l urishga bel bog'ladi. Ya'ni joriy yildan e'tiboran jahon nasri namunalarining yuz jildligini chop etishga kirishdi.

Mazkur nashrda siz turk, rus, ingliz, italyan, fransuz, nemis, hind, xitoy, arab, eron, yapon, amerika adabiyoti namunalari bilan tanishasiz. Yuz jildlikda Ch. Dikpens, L.N.Tolstoy, A. Dyuma, N.V.Gogol, O.de Balzak, A.P.Chexov, Gi de Mopassan, J. London, G. Flober, M. Sholoxov, G.G.Markes, A. Kuprin, V. Shukshin kabi siz muhtaram o'quvchiga nisbatan tanish yozuvchilar asarlari bilan birga, S. King, U. Folkner, V. Vulf, Mo Yang, Chan May Txyun, V. Losa Mario, T. Bug'ra, Dunder Alp, Dino Butssati, R. Akutagava, I. Bunin, K. Chandar, Abdul Muis, Y. Zamyatin singari jahon xalqlari tomonidan e'tirof etilgan-u, ammo o'zbek kitobxonlarining aksariyati ilk bor uchrashayotgan yozuvchilar asarlarini o'qishga muyassar bo'lasiz.

Mazkur yuz jildlik jahon nasrining deyarli barcha janrlarini qamrab oladi. Unda siz jahon o'quvchilarini hayratga solib kelayotgan romanlar, qissalar, novella va hikoyalardan bahramandlik hissini tuyasiz.

Tarjimalar ichida Abdulla Qahhor, Zumrad, Odil Rahimiy, Qodir Mirmuhamedov, Vahob Ro'zmatov, Ozod Sharafiddinov, Ibrohim G'afurovdek mashhur tarjimonlar o'giran asarlar qatorida umidli yosh tarjimonlar ijodi namunalari ham o'rin olgan. Albatta, tarjima asarlar tarkibida rus tili vositasida amalga oshirilganlari ko'proq. Bunda biz tajribali, mahoratli tarjimonlar o'girmalariga bo'lgan ishonch va hurmatni bosh mezon qilib oldik. Shu bilan birga, ingliz, fransuz, nemis, turk, arab, fors tillaridan qilingan original tarjimalarning mutaxassislar tomonidan tan olingan namunalari ham qamrab olishga urindik. Eng muhimi, bu o'rinda badiiy tarjimalar sifati, milliy tilimiz jozibasini qanchalik aks ettirganiga asosiy e'tiborni qaratdik. Yuz jildlikni tayyorlash jarayonida imkon darajasida xalqimiz ma'naviyati va axloqiy o'lchamlariga muvofiq keladigan asarlarni tanlashga harakat qildik.

Ammo shuni alohida ta'kidlashni istardikki, „Jahon nasri namunolari yuz jildligi“ni chop etish nashriyotimiz uchun ilk tajriba. Shunday bo'lgach, mazkur yirik loyihaning kamchiliklari, maromiga yetmagan jihatlari bo'lishi tabiiy. Bu jarayon muttasil davom etib, tajriba va mahorat, texnik imkoniyatlar oshgan sari kamchiliklar ham bartaraf bo'la borishiga ishonamiz. Va, umid qilamizki, xayrli niyat bilan boshlayotgan ishimizdagi juz'iy kamchiliklarni aziz kitobxonlarimiz ma'zur tutadilar. Muhtaram adabiyotshunoslarimiz, adiblarimiz va adabiyot muallimlarimiz keyingi nashrlarni amalga oshirish jarayonida o'zlarining qimmatli maslahatlarini ayamaydilar.

Yaratgan Alloh ishimizni xayrli, ajr-mukofotlarga loyiq, jonajon xalqimiz uchun manfaatli qilsin!

SO‘ZBOSHI

Bir necha kun muqaddam „Sharq“ teatrusinda „Temurlang“ nomli bir pyesaning tomoshaga qo‘yilishini eshittishim bilanoq, men ham tarixini, o‘tmishini bu sahnalardan axtargan vatandoshlarim kabi o‘sha yoqqa oshiqdim.

Buyuk xoqon Temur bilan hashamatli Yildirim Boyazid orasidagi arziyas kelishmovchilik bois chiqqan urush va uning oqibatlarini betarafona muhokama etadigan bir sahna o‘yinini kutardim. Biroq, yanglish yozilgan tarixiy voqealarning yanglish talqinlari ko‘rsatildi. Menimcha, bu xato, muallif biryoqlama bitilgan tarixni qabul qilgan va uni kengaytirib ko‘rsatishni istagan bir shaxsdir.

Bu ikki daho orasidagi mag‘lubiyat tarixlaridan, ya’ni vujudini qorason qoplagan muazzam usmonlilar imperatorligini qutqarmoq uchun taqdirning sanchgan nishtari achchig‘i bilan yozilgan tarixlarimizdan betaraflikni kutmoq o‘rinsizdir, zotan, ular muqoyasa etilmasdan bitilganidir. Ammo men yigirmanchi asrda yashab turib bundayin muhokamasiz, bo‘htonli tarixlarni, talqinlarni qabul qilolmayman, albatta.

Temurning Yildirim Boyazidga yozgan xatida turklar birligi borasidagi shohona taklif bo‘lganligini va sulton Yildirimning, aytib o‘tganimizdek, kichik bir anglashilmovchilik yuzasidan unga yuborgan maktubidagi xitobida „daydi it“ degan balandparvozona ibora qo‘llagani oraga nifoq solganini nazarga olsak, bor haqiqat o‘rtaga chiqadi.

Shuncha yillardir ikki turkiy sulolaning chiqisholmasligiga, qardoshlarning kelisholmasligiga yagona sabab – ana shu kichik haqiqatning katta-katta bo‘htonlarga, mag‘lubiyat alami bilan so‘ylangan achchiq-achchiq haqoratlarga yo‘l ochgani emasmikin?

Temur va Yildirimning – biri g‘olib, biri mag‘lub bo‘lsa ham – usmonlilar saltanatiga ko‘rsatgan xizmatlari siyosatchilar nazdida inkorsiz bir haqiqatdir.

Temur usmonlilar saltanatini bir xasta kabi jarrohlik taxtasiga yotqizdi. Biroq uni o‘ldirmak uchun emas, balki qutqarmoq uchun bir qo‘linigina kesdi.

Temur usmonlilar badanidan anchagina qonlar oqizdi, biroq bu qorasonga yo‘liqqan vujuddan jarrohlik jarayonida to‘kilgan qon va yiringdan boshqa narsa emasdi.

Temur usmonlilar ko‘ksidan bir necha yara ochdi, faqat bu ishni u usmonlilar jallodi bo‘lmoq uchun emas, balki uning muhtasham hayotini, muqaddas mavjudiyatini qutqarmoq uchun bajardi. Vazifasi-da bir jarrohlik edi.

Butun tarixlarda istakli yo istaksiz o‘laroq yozilganidek, Temurning maqsadi, fikri-zikri turkiylar birligiga xizmatdan iborat edi. Ana shuning uchun u bunchalar qonlar to‘ktirdi, ana shuning uchun u buyuk va qutlug‘ bir qardoshi Yildirim Boyazid bilan urushga kirdi, ana shuning uchun u Osiyoni boshdan oyoq otda bosib o‘tdi va shu yo‘lda uning nomi qonxo‘rga chiqdi, juda ko‘p qiyinchiliklarga, yo‘qotishlarga chidadi.

Bu yo‘lda hech bir monelik, hech bir qudrat uni bu muqaddas azmidan qaytorolmadi, qaytarishga muvaffaq bo‘lolmadi...

Vojab! Ne buyuk zot emish bu Temur! Vatani uchun, millati uchun chidab bo‘lmas qiyinchiliklarga chidagan, fidokorliklar ko‘rsatgan ulug‘ inson! Faqat millatini yuksaltmoq uchun qardoshi Yildirimni ham ayamagan qo‘mondon!

Bu, Onasi uchun – Vatani uchun shunchalar fidokorliklar qilgan buyuk Temurga shu muhtaram Onaning avlodlari ko'rsatgan ehtirom shumi? Uning xizmatlariga munosabat, shukrona hadiyasi shumi?

Bu qanday qadrshunoslikki, Onasini qutqarmoqqa o'zini bag'ishlagan bir xaloskorni tuhmatlarga, haqoratlariga ko'mib tashlasalar...

Bu qanday ko'r ehtiros-u intilishki, ikki xonadon orasida kichik bir tushunmovchilik natijasida vujudga kelgan kelishmovchilikni mangu davom ettirmoq istarlar...

* * *

Ro'monimizning g'oyasi Temurning hayoti va tutgan siyosatini ko'rsatmoqdir. Ana shu maqsadda qo'lga qalam olarkanmiz, bildirilajak e'tirozlar xayolga toldirdi va ikkilantirdi, biroq asardagi voqealar haqiqiy tarixiy hodisalariga mos ekanligini o'ylarkanmiz, kitobxondagi shubhalar ham quyosh taftidan erib bitgan muz parchalariday yo'qolishiga qanoat hosil qildik-da, ishga kirishdik.

Temur haqidagi e'tirozlarning eng kattasi uning qonxo'r, zolim bo'lganligidir. Ammo bu o'sha zamonda, u yashagan o'rta asrlarda tabiiy hol ekanligini esdan chiqarmaslik kerak. Aslida, ayrim g'arazkor tarixlarda yozilgani kabi bema'ni, sababsiz zolimlikni Temurda topa olmasligingizga imonimiz komildir.

Endi ayting-chi, qaysi jahongir qonlar to'kmagan, qaysi jangovar jonlarni o'tda yoqmagan? Bugun eng madaniyatli deb tanilgan mamlakatlarda barcha zamonlarda ham ko'kka ko'tarilgan Napoleonlarga, Ikkinchi Frederiklarga, Dali Pyotrlar-u Haniballarga to'kkan qonlari uchun qandayin ma'zuriyat ko'rsata olurlar? Sulton Yovuzning Eronga yurishini muhaqqaq va siyosat taqozosi deya e'tirof qilgan tarixchilar, ajabo, ne uchun Temurga e'tiroz etaveradilar?

Deyishingiz mumkinki, Sulton Yovuz Eronga safari bilan usmonlining manfaatlarini qo'riqladi, faqat Temur... g'oyayi a'moli turkiylarning birligi ekan, nechun bunga erisholmagan va nechun siyosati natijalarini kamoli muvaffaqiyat-la tarixga muhrlay olmagan?..

Ma'lumdirki, g'oya va muvaffaqiyat boshqa-boshqa narsalardir.

Sulton Yovuzning islom birligi g'oyasi bayrog'i ostida Misrga yurish uyushtirganini, qaysi yo'llar bilan qanday siyosiy natijalarga erishganini tarixdan bilamiz. Yovuzni, tutgan siyosatini yanada shuhratli qilgan uning Shahboldagi muvaffaqiyatidir. Shuning uchun Yovuzni dunyoning eng buyuk podshohi deyishadi.

Endi bir o'ylab ko'raylik: Napoleon Mo'sqo'vni oldi, Prussiya qirolligini mahv etdi, Italiyaga qo'shin tortdi – g'oyasi, maqsadi – lotin birligini vujudga keltirish emish.

Buni bajara olmagan holda qancha-qancha qon to'kkanini, Mo'sqo'vga yengilganini, qancha-qancha insonni qurbon berganini ro'kach qilib, nechun Napoleonn qonxo'r deyishmaydi, tahqirlashmaydi – buni ham o'ylab ko'raylik.

Fransuzlar ham va yoxud Napoleondan yomonlik ko'rgan boshqa jabrdiyda qavmlar ham nega tarixlarda uni la'natlamaydi-da, usmonlilar o'z tarixlarida Temurni nechun bunchalar qutqulashadi? Bu ham yetmagandek, nechun teatr-u sahnalarida Temur qilmagan ishlarni qildi derlar, nechun Temur umrining hech bir davrida boshidan kechirmagan, ko'rmagan xayoliy voqealarni hayotiy deya g'addorlik eturlar.

Yo'q! Muhtaram o'quvchilarim, Osiyoda yashab o'tgan, siyosat maydonida javlon urgan hukmdorlarni ko'z o'ngimizdan o'tkazganimizda, Temur ham Sulton Yovuz kabi obidayi harbiyadir – qahramonlik haykalidir!

Yildirim Boyazid bilan kurashga kirishiga sabab

Temurning o'zi emas, qismatdir, bu urush qazoyi qadar-ning bir hukmidir. Bu hukmga Yildirim-u Temur, tatar-u turk birgalikda bosh egishga majbur bo'ldilar.

Temur hukumat hayotini muhofaza etmak uchun shundayin asoslar yaratgan va shundayin mustahkam bir davlat binosini vujudga keltirgan edikim, agar undan keyin kelganlar o'sha yo'lda xizmat etsalardi, u dohiyning tamalini qo'ymish u siyosat, u davlat abadiyan yashardi.

Davlatni boshqarish nuqtayi nazaridan Temur buyuk bir boshlang'ichdir, hikmati hukumat bulog'idir. Jahon xalqlari o'z qirollarini, xonlari va podshohlarini Tangri yo'lidagi bir manzil yoki Ollohning yerdagi soyasi deb bilgan bir zamonlarda Temur o'zini boshqacha tutgan, insonlarni o'ziga sajda ettirishga qodir bo'la turib bu ishni qilmagan, faqat davlatni o'ylagan. Keyingi davrlarda dunyoda shakllanayotgan milliy hokimiyatni o'z davrida u kashf etgan; tuzuklari, siyosiy tutumlari bilan ulusiga qonun hukmronligini ko'rsatmoqqa intilgan. Temur dahosining yodgori bo'lmish qurultoy (majlisi ma'buson – deputatlar kengashi) uning qiymatini, buyukligini ko'rsatuvchi bir tarixiy haqiqatdir. Temurning kimligini anglamak uchun birgina o'sha shoh asarni – qurultoyi bilmak ham yetarlidir.

* * *

Temur hayoti aks etgan voqealar ro'monimizni o'qishga kirishgan o'quvchilar ko'z oldilarida jonlanarkan, bundan ruhiy lazzat tuyushlari shubhasizdir. Qo'limizdan kelgan-cha tarixiy haqiqatlarni yoritishga va kitobxonni mamnun etishga intildik.

*Dundar ALP,
18-avgust, hijriy 1328-yil,
Qiztoshi, Istanbul.*

I. NOMA'LUM OTLIQ

Milodiy 1350-yil. Turklarning asl vatani Movaroun-nahrda va uning tegrasida aholiga taskin beruvchi, tinchlikka chorlovchi bir ruh hukmron. Quyosh Turkiston sahrolarini qizdirib-qovurarkan, yorug' kengliklarda yurgan arslon yurakli jangovarlarning nayzalari uchida jilvalangan nurlar ular manglayidagi sharaf nishoni kabi yarqiraydi.

Husayn Kurtning bosh ko'tarishidan g'azablangan, tomirlarida qoni qaynagan barcha qahramonlar oyoqqa qalqishdi, urushqoqlik hislari jo'sh urib, maydonga to'planihdi. Ular jaloyir xonadoni dong'ini yuksaltirgan ulug' vazir Qizg'inning choparini kutishmoqda.

Nihoyat, quyoshning yoquvchi yog'dulari ostida kumush tug'ini yaltillatib kelayotgan otliq – xabarini qichqirib bildirayotgan chopar ham ko'rindi. Uning hayqirig'i vaziyatning nozikligini tasdiqlardi:

– Husayn Kurt yurtimizga bostirib kirdi! Onasini suygan qahramonlar, Tangrisini tanigan jangovarlar, mil-latini qutqarmoq istagan arslonlar, qurollaning! Ulug'imiz Qizg'in barcha turkiy xonlarini o'z jangchilarini to'plab, vatanni qutqarmoq uchun urushga kirishini buyuradir!.. Qani, barcha qo'liga qurol olsin!

Xalq orasida alg'ov-dalg'ov yuz berdi. Choparning tovushini eshitgan har kishi o'z uyiga borishga, qurollanmoqqa oshiqdi. Jarchi ilgarilar ekan, har o'n odimda xaba-

rini takrorlardi. Uni eshitgan botirlar o'z makonlariga qarab yugurishar, chodirlari ustuniga osig'liq o'q-yoylarini, nayzalarini olib, urush kiyimlarini kiyishib, otlariga sakrab mingancha, yig'noq maydoniga chopishar edi.

Ulus to'plandi. El va beklar kengashdilar, vaziyatni muhokama qildilar. Yurtga bostirib kirgan Husayn Kurtga qarshi urushmoqqa qaror berildi.

Aslida-ku, urush boshlangandi.

Davlatining ichki tizimida o'zgarish, islohot o'tkazishga kirishgan Qizg'in o'z boshlagan ishi bilan mashg'ul ekan, o'lkadagi boshqaruvning kuchsizlanganini gumon etgan Husayn Kurt fursatni qo'ldan chiqarmaslikka tirishdi.

Yurtga to'satdan bostirib kirgan Husayn Kurt zafar qozonishga qattiq umid bog'lagandi. Zotan, Qizg'inning o'z idoriy ishlari bilan ovora ekaniga, shuning uchun unchalik qarshilik ko'rsata olmasligiga ham inonardi. Shu bois paytdan foydalanib, kuchiga kuch qo'shib, birdaniga zarba bera turib, turklar o'lkasini tamomiyla egallab olishga qaror qilgandi.

Uning bu harakati mamlakatda kuchli aks sado berdi: xalq barcha ishini tashladi, qo'liga qurol olib, vatan mudo-faasiga otlandi. Jangovar turklarning bosqinchi Husayn Kurtga nafrati kuchli edi, shuning uchun qarshi hujumlari ham dahshatli bo'ldi. Shoqollar iniga suqilib kirganida qahrlangan arslonlar kabi turklarning ham g'azabi qaynagandi. Ular birlashib shunday urush qilishdiki, yov bunga chiday olmasdan chekindi va tirqirab qochib qoldi. Ularni Xurosongacha quvlab borishdi. Movarounnahr askari Xuroson ko'ksiga o'tkir o'qday sanchildi. Turk qo'shini Husayn Kurt qo'shinini yanchib tashladi, zafar qozondi.

Biroq bu g'oliblik osongina qo'lga kirmadi. O'rdudagi har bir botir jonini tikib urushdi, ko'plari to'qnashuv-

larda shahid bo'ldi. Qizg'inning qo'shini Turkistondagi turli turkiy urug'lardan tuzilgandi. Ular orasida barloslardan chiqqan yosh, jasur bir jangchi ham bor. U Abu Tarag'ayning o'g'li Temur edi.

* * *

Turkiylarning Xurosonga kirib borishidan uch kun oldin, erta tongda, katta Xuroson yo'lida bir otliq ko'rin-di. Suvoriy qushday uchib kelardi. Bomdod vaqtida ham u otdan tushishni, biroz tin olishni o'ylamasdan, hamon arg'umog'ini yeldirib borardi... U chaqmoqdek shiddat bilan yo'l bosarkan, vohalarni, cho'llarni, qir-u tepalarni, tog'larni otining tuyog'i ostiga to'plaganday o'zini qudratli sezardi.

Keng dunyo uning to'riq oti oyoqlari tagida kichkina bir maydonga aylangandi go'yo. U qanotlangan sahobaday uchardi, uchardi, uchardi...

Ot chiqargan chang-to'zon o'tmishlarni pardalab, kelajakning porloq sahifalarini ko'rsatmoqchi bo'lganday mo'viy kengliklarga yuksalar, otliq esa hamon olg'a intilar edi.

Kun yorisharkan, kimligi noma'lum bu otliq Xurosonga yetib bordi. Shahar chang va tutun bilan qoplangan, atrof yaxshi ko'rinmas, ufqni qora bulutlar egallagan edi. Husayn Kurtning odamlari bu otliqni payqashmadi, barcha o'z ishi bilan mashg'ul edi. Bundan foydalangan noma'lum kishi bir uyga kirib o'rnamshdi. So'ngra bozorga chiqib, xurosonliklar kiyadigan kiyim-kechaklardan sotib oldi. Ularni kiyib, posbonga uchrashdi. Posbonning qashshoq bir oiladan ekanligini u oldindan so'rab-surishtirib, bilib olgandi.

Qorovullar to'planadigan choyxonaga kirgach, u o'zini tanitmoq uchun ataylab haligi posbonning qarshisiga borib

o'tirdi. Unga sinchiklab boqarkan, samimiy suhbatlashdi va orada uni sinab ko'rdi. Oxirida uning ko'zlaridan, so'zlaridan ochko'z kishi ekanligini, arzimas bir sovg'a bilan bir qancha ishlarni bitirib olish mumkinligini angladi. O'zini tanitmasdan, yana o'tirgan yerida so'rab-surishtirishni davom ettirdi.

Noma'lum yigit kulimsiragancha suhbatlashib o'tirarkan, tevarakdagilarni kuzatar, vaziyat haqidagi tasavvurini yanada to'ldirishga tirishar edi. Bir payt posbon baland ovozda san'atni yomonlab, yoqasini oliftalarcha silkib, ig'vo qozonini qizdirib, o'sha kuni yuz bergan bir voqeani so'ylay boshladi. Tegradagilar unga shundaymi, degan ma'noda qiziqsinib qarab, tinglashar edi. Noma'lum yigit ham uning so'zlariga jon qulog'ini tutayotgandek, yanada yaqinroq surildi. Qorovul eski suhbatdoshini topib olganday sevinib, zavq bilan gapni ko'pirtirar, unga qarab xitob qilar edi.

Noma'lum kishi suhbat asnosida qorovulni choy va qahva bilan siyladi. Bu unga moyday yoqdi. Oxiri posbon noma'lum yigitning qo'lini qo'lga olib, eski do'stday dardlasha boshladi, unga butun hayot hikoyasini aytib berdi. Qorovul uning e'tiborini tortish uchun bor hunarini ko'rsatmoqda edi. Ko'p so'zlagan – ko'p chalg'iydi, degan otalar so'zi bor. Bu odam, laqmaligi yetmaganday, biroz ahmoqroq ham edi. Suhbat so'ngida qorovul tamoman yumshab, gapga unaydigan holga keldi. Shunda noma'lum kishi:

– Modomiki lutf etib menga shunchalar qiymat berib... – deya kulimsirab, sinchkovlik bilan uning yuziga boqdi. Ko'z ko'zga tushgan asnoda „faqat...“ deya taraddudlandi. Oldindan tayyorlab qo'yilgan bir xalta aqchani unga berkitiqcha tutqazdi. Qorovul yeng ichida uzatilgan

Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**